

استفاده از آردگال به عنوان فیلرچسب فنل فرم آلدئید در ساخت تخته لایه

سعید کاظمی نجفی^(۱)

کاظم دوست حسینی^(۲)

چکیده

در این بررسی از آردگال مازوج^(۳) که دارای درصد بالایی از تانن هیدرولیز شدنی می‌باشد به عنوان فیلر چسب فنل فرم آلدئید (PF) در ساخت تخته لایه استفاده شده است. مقدار فیلر، زمان چسب زنی تا پرس^(۴)، درجه حرارت و زمان پرس عوامل متغیر این بررسی بودند.

برای مطالعه کیفیت چسبندگی حاصل از اتصال نوع CBR^(۵) استاندارد BS^(۶) استفاده شد. طبق این استاندارد مقاومت بررشی^(۷) در سطح اتصال چسب به همراه درصد شکست چوب^(۸) اندازه‌گیری شده و اثرات مستقل و متقابل عوامل متغیر بر این دو فاکتور مورد ارزیابی قرار گرفت. نتایج این بررسی نشان می‌دهند با افزایش مقدار فیلر کیفیت چسبندگی چسب PF کاهش یافته و در شرایط مورد مطالعه تنها مقدار ۱۵ درصد کیفیت چسبندگی مطابق استاندارد BS ایجاد می‌کند و مصرف بیش از آن توصیه نمی‌شود. همچنین تیمارهای برتر در زمان چسب زنی تا پرس بالاتر اتفاق افتادند.

واژه‌های کلیدی: چسب فنل فرم آلدئید، آردگال مازوج، تانن هیدرولیز شدنی، فیلر، مقاومت بررشی، درصد شکست چوب، کیفیت چسبندگی

۱- دانشجوی دکتری علوم و صنایع چوب و کاغذ، دانشکده منابع طبیعی دانشگاه تهران

۲- استاد دانشکده منابع طبیعی دانشگاه تهران

۳- Mazooge gall flour

۴- Assembly time

۵- Cyclic Biol Resistant

۶- British Standard

۷- Shear strength

۸- Wood failure

تحقیقات زیادی انجام شده و نتایج مثبت و خوبی نیز کزارش شده است (۵، ۶ و ۷)، ولی بر روی تاننها هیدرولیز شدنی به علت تولید محدود و واکنش پذیری کم آنها، تحقیقات خیلی کمی انجام شده است.

یکی از منابع مهم تاننها هیدرولیز شدنی کالها می‌باشد که به مقدار زیادی در جنکلهای بلوط غرب دیده می‌شوند. کالها بر جستگی‌های غده مانندی هستند که در اثر فعالیت حشرات خاصی بر روی قسمتهای مختلف درختان بوجود می‌آیند و در صورت بهره‌برداری از آنها به موجودیت و بقای درختان لطمehای وارد نمی‌شود و بهره‌برداری از آنها نیز تناب سالانه ندارد (۲). یکی از کالهایی که بیشترین بهره‌برداری از آن صورت گرفته و مقدار تانن آن زیاد است (۷۰-۷۵ درصد) کال مازوج سفید می‌باشد. ترکیب شیمیائی کالها عمدتاً شامل تاننها هیدرولیز شدنی، ۲-۳ درصد اسید الازیک (۴) و مقداری نشاسته و رزین می‌باشد (۱).

باتوجه به وجود درصد بالای تانن هیدرولیز شدنی در گال مازوج سفید و با توجه به اینکه فعالیت شیمیائی تاننها هیدرولیز شدنی شبیه فتل‌های ساده می‌باشد در این تحقیق آردگال مازوج سفید به عنوان بخشی از چسب فتل استفاده و کیفیت چسبندگی ترکیب جدید مورد بررسی قرار گرفت.

مواد و روشها

لایه‌های مورد استفاده برای ساخت تخته‌های سه لایه در شرایط آزمایشگاهی از کونه صنوبر با دانسیته خشک ۰/۲۵ گرم بر سانتی متر مکعب تهیه گردیدند. چسب مورد استفاده از نوع فتل مایع حاوی ۵۴ درصد مواد جامد، pH برابر ۱۰/۵ بوده میزان مصرف این چسب به مقدار ۱۱۵ گرم (چسب خشک) در متر مربع در نظر گرفته شد.

آردگال مازوج سفید (به عنوان فیلر چسب فتل) مصرفی از کالهای منطقه سیان و سولان روتستای رمکی از توابع سرپل ذهاب بوده است. کالها ابتدا به آرد تبدیل و سپس از الک با توری

۱- Extender

۲- Hydrolyzable tannin

۲- Condensed tannin

۴- Elagic acid

مقدمه

نظر به محدود بودن سطح جنکلهای کشور استفاده بهینه از فرآورده‌های اصلی و فرعی این منابع الزامی است. در این راستا متخصصین باید ساخت فرآورده‌های چوبی (بخصوص فرآورده‌های مرکب چوبی مانند تخته لایه و تخته خرده چوب) با دوام و کیفیت زیاد را مد نظر داشته باشند که این مهم بدون استفاده از چسبهای مناسب و موثر میسر نخواهد بود. از طرفی چسبهایی که دوام و کیفیت مطلوب را به فرآورده‌های مرکب چوبی می‌دهند (چسبهای فنلیک) گران بوده و بندرت در کشور مورد استفاده قرار می‌گیرند. بنابراین، بکار بردن چسبهای مناسب به جای چسبهای فنلیک و یا مخلوط با آنها در ساخت فرآورده‌های مرکب چوبی با هدف افزودن دوام و پایداری این فرآورده‌ها ضروری است.

بطور کلی برای کاهش هزینه‌های مربوط به چسب تحقیقات در دو زمینه انجام می‌شود (۵) :

۱- یافتن ترکیباتی که بتوان از آنها در فرمولاسیون مستقیم چسب (تصورت واکنش با فرم آلدئید) و یا بصورت جایگزین نمودن آن با بخشی از چسب (به عنوان فیلروکستندر) (۱) استفاده نمود. این ترکیبات باید سه ویژگی اساسی داشته باشند: الف - کیفیت چسبندگی حاصل از این ترکیبات با کیفیت چسبندگی رزینهای فنلیک قابل مقایسه باشد. ب: بصورت فراواتر و ارزانتر در دسترس قرار گیرند. ج: از منابع تجدید شونده و به سهولت قابل تهیه باشند.

۲- کاهش هزینه تولید بواسیله: الف - استفاده موثر از چسب به منظور حداقل مصرف آن، ب - بهبود شرایط استفاده از چسب (مثلًا کاهش درجه حرارت و زمان پرس) تاننها از جمله ترکیباتی هستند که استفاده از آنها در فرمولاسیون مستقیم چسب و یا به عنوان جایگزین بخشی از چسب مطرح می‌باشد. تاننها به دو دسته تاننها متراکم (۲) و تاننها هیدرولیز شدنی (۳) تقسیم بندی می‌شوند. این ترکیبات در بخش وسیعی از مواد خام شامل پوست، چوب و برگ درختان، کالها، میوه‌ها و پوست آنها و پوست بعضی از بذور یافت می‌شوند. اگرچه برای تهیه چسب از تاننها متراکم (بعثت واکنش پذیری مطلوب آنها با فرم آلدئید)

استفاده قرار گرفت. نسبت درصد مواد تشکیل دهنده چسب در تیمارهای مختلف در جدول ۱ آمده است.

به درشتی ۱۴۰ (۱۰۵ میکرون) عبور داده شد. آردگال با درصدهای ۱۵، ۳۰ و ۴۵ نسبت به جرم خشک چسب به آن اضافه و برای ساخت تخته های آزمونی مورد

جدول ۱- نسبت مواد تشکیل دهنده چسبهای مورد مصرف در ساخت تخته ها (مقادیر بر حسب گرم)

شماره تیمار				مواد
۴	۳	۲	۱	
۵۵	۷۰	۸۵	۱۰۰	چسب فتل فرمالدید
۲۴/۳	۱۶	۸	—	آردگال مازوج
۴	۲/۵	۱	—	سود (بصورت جامد)
۱۶/۷	۱۱/۵	۶	—	آب
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	

بوده که سطوح تغییرات آنها در جدول ۲ آمده است.

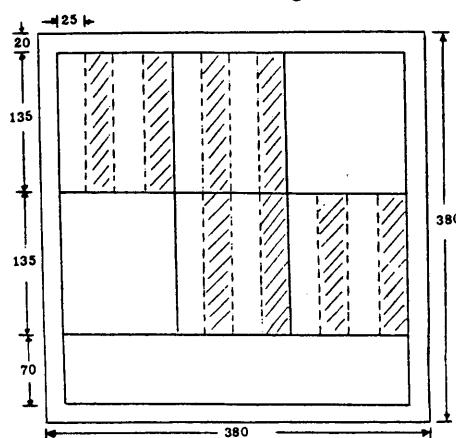
عوامل متغیر این بررسی شامل مقدار فیلر، زمان چسب زنی تا فشردن لایه ها در پرس، درجه حرارت و زمان پرس

جدول ۲- سطوح فاکتورهای متغیر و علایم مربوط به آنها

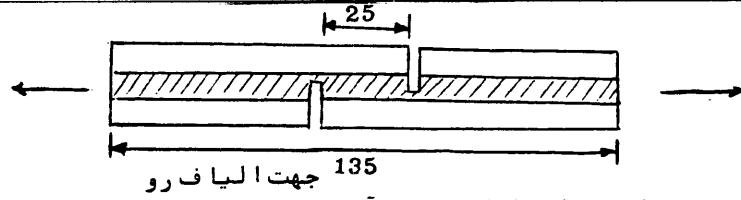
زمان پرس		درجه حرارت پرس		زمان چسب زنی تا پرس		مقدار مصرف فیلر(%)	
D _۱	۶	C _۱	۱۶۰	B _۱	۵	A _۱	۰
D _۲	۸	C _۲	۱۸۰	B _۲	۲۵	A _۲	۱۵
						A _۳	۳۰
						A _۴	۴۵

اتصال و درصد شکست چوب در همان سطح در دو حالت خشک و تر اندازه گیری شد. اتصال نوع CBR استاندارد مذکور مورد استفاده قرار گرفت.

در مجموع برای ۳۲ تیمار ۹۶ تخته سه لایه ساخته شد. از تخته های ساخته شده مطابق استاندارد BS و طبق شکل ۱ نمونه های آزمونی تهیه (شکل ۲) و مقاومت برشی در سطح

شکل ۱- الگوی برش نمونه های آزمونی (ابعاد بر حسب mm)

شکل ۲- شکل و ابعاد نمونه‌های آزمونی (ابعاد برحسب mm)

الف، - در حالت خشک: اثر مستقل عوامل متغیر نشان می‌دهد که مقدار فیلر بر مقاومت برشی و درصد شکست چوب (در سطح اتصال) در سطح ۱ درصد معنی‌دار بوده و با افزایش مقدار فیلر مقاومت برشی و درصد شکست چوب کاهش می‌یابند. اثر مستقل درجه حرارت و زمان پرس بر مقاومت برشی به ترتیب در سطح ۱ و ۵ درصد معنی‌دار بوده و با افزایش آنها مقاومت برشی افزایش یافته است ولی اثر آنها بر درصد شکست چوب (در محل اتصال) معنی‌دار نیست. همچنین زمان چسب زنی تا پرس اثر معنی‌داری بر مقاومت برشی و درصد شکست چوب نداشته است. شکل‌های ۳ و ۴ به ترتیب اثر مستقل مقدار فیلر را بر مقاومت برشی و درصد شکست چوب در حالت خشک نشان می‌دهند.

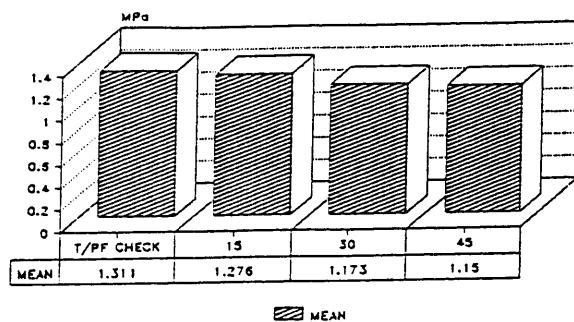
درصد شکست چوب (در سطح اتصال) با تقریب $\pm 5\%$ اندازه‌گیری شد. لازم به ذکر است که نمونه‌هایی که بعد از انجام آزمایش از نظر نوع شکست طبق استاندارد BS نبودند حذف گردیدند.

تجزیه و تحلیل نتایج این بررسی در قالب آزمایش فاکتوریل چهار متغیره و گروه‌بندی میانگین‌ها به روش دانکن انجام شد. اثر مستقل و متقابل عوامل متغیر برای صفات مورد مطالعه در سطوح ۱ و ۵ درصد مورد بررسی قرار گرفت.

نتایج

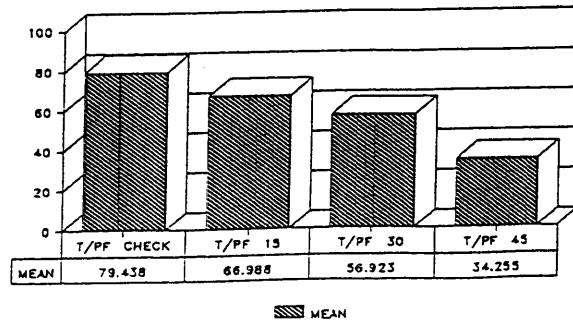
نتایج بدست آمده از این بررسی در دو حالت خشک و تر به شرح زیر می‌باشد:

SHEAR STRENGTH

شکل ۳- اثر مستقل مقدار فیلر بر مقاومت برشی در سطح اتصال (حالت خشک)

WOOD FAILURE %

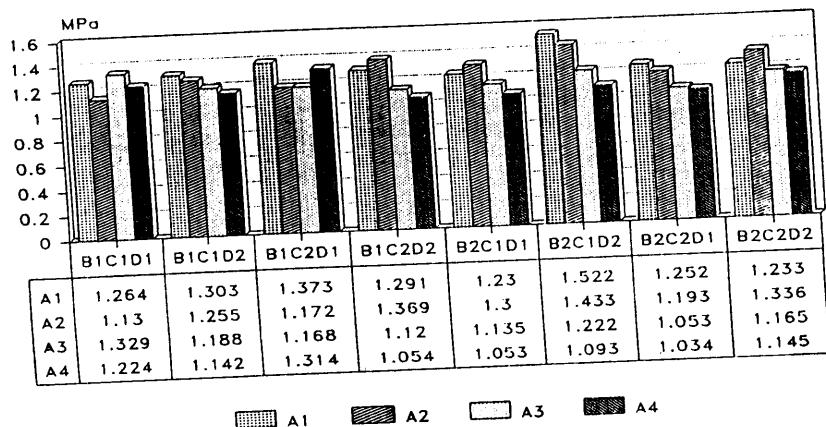

شکل ۴- اثر مستقل مقدار فیلر بر درصد شکست چوب (در حالت خشک)

چوب در سطح ۱ درصد معنی‌دار بوده و نمودار آنها به ترتیب در شکل‌های ۵ و ۶ نشان داده شده‌اند.

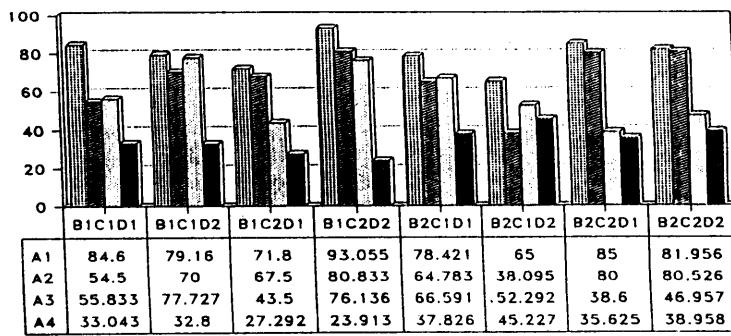
اثر متقابل فاکتورهای متغیر (مقدار فیلر، زمان چسب زنی، درجه حرارت و زمان پرس) بر مقاومت برشی و درصدشکست

SHEAR STRENGTH

شکل ۵- اثر متقابل مقدار فیلر، زمان چسب زنی تا پرس، درجه حرارت و زمان پرس بر مقاومت برشی در سطح اتصال چسب (در حالت خشک)

WOOD FAILURE %

شکل ۶- اثر متقابل مقدار فیلر، زمان چسب زنی تا پرس، درجه حرارت و زمان پرس بر درصد شکست چوب (در حالت خشک)

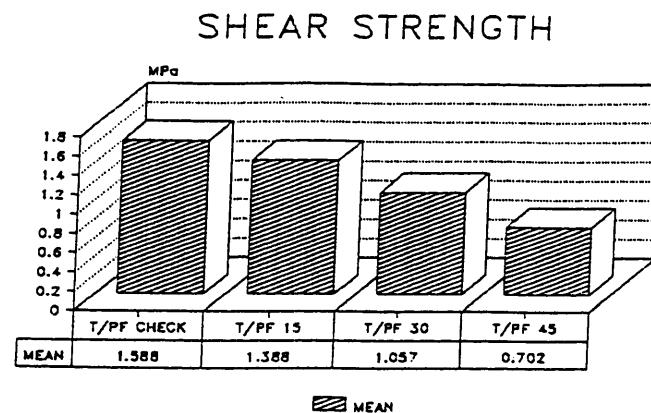
ب - در حالت تر:

نمودار آنها در شکل‌های ۹ و ۱۰ نشان داده شده‌اند. بطور کلی نتایج نشان می‌دهند که با افزایش مقدار فیلر از صفر به ۴۵ درصد مقاومت برشی و درصد شکست چوب هم در حالت خشک و هم در حالت تر کاهش یافته بطوریکه حداقل مقاومت برشی و درصد شکست چوب مربوط به تیمارهای با مقدار فیلر ۴۵ درصد و حداقل آنها مربوط به تیمارهای شاهد (صفر درصد فیلر) می‌باشد.

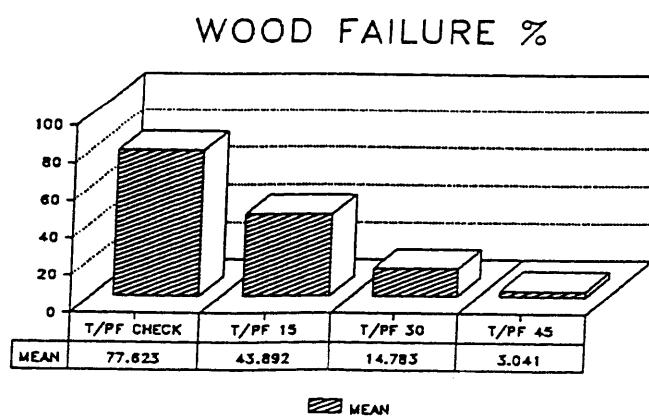
با افزایش مقدار فیلر کاهش مقاومت برشی و درصد شکست چوب به مقدار بیشتری اتفاق افتاده است. در یک مقدار فیلر معین مقاومت برشی و درصد شکست چوب

اثر مستقل مقدار فیلر بر مقاومت برشی و درصدشکست چوب در سطح ۱ درصد معنی‌دار بوده و با افزایش آن هر دو کاهش یافته‌ند. اثر زمان چسب زنی تا پرس بر روی مقاومت برشی و درصد شکست چوب معنی‌دار بوده و با افزایش آن هر دو کاهش یافته‌ند. درجه حرارت و زمان پرس بر مقاومت برشی و درصد شکست چوب اثر معنی‌داری نداشتند. شکل‌های ۷ و ۸ اثر مستقل مقدار فیلر را بر روی مقاومت برشی و درصد شکست چوب نشان می‌دهند.

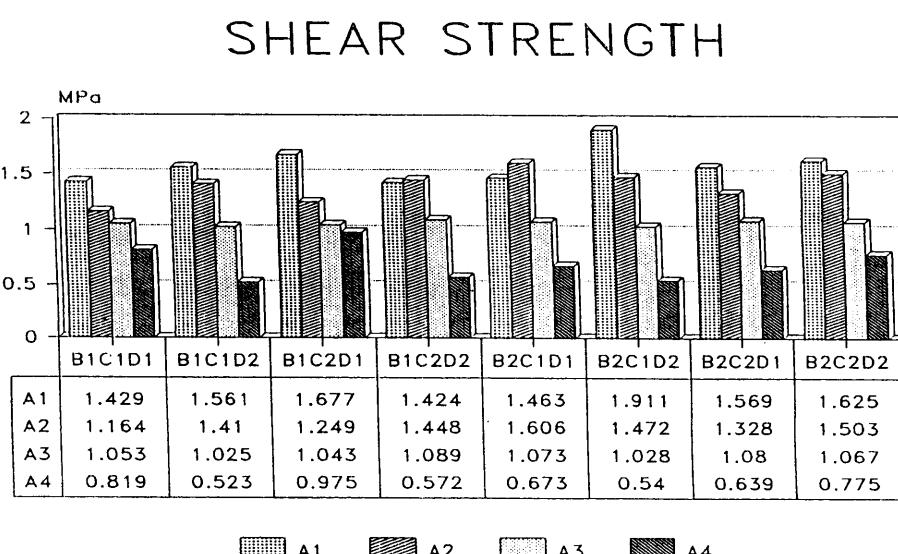
اثر متقابل عوامل متغیر بر مقاومت برشی و درصد شکست چوب در سطح یک درصد معنی‌دار بوده و

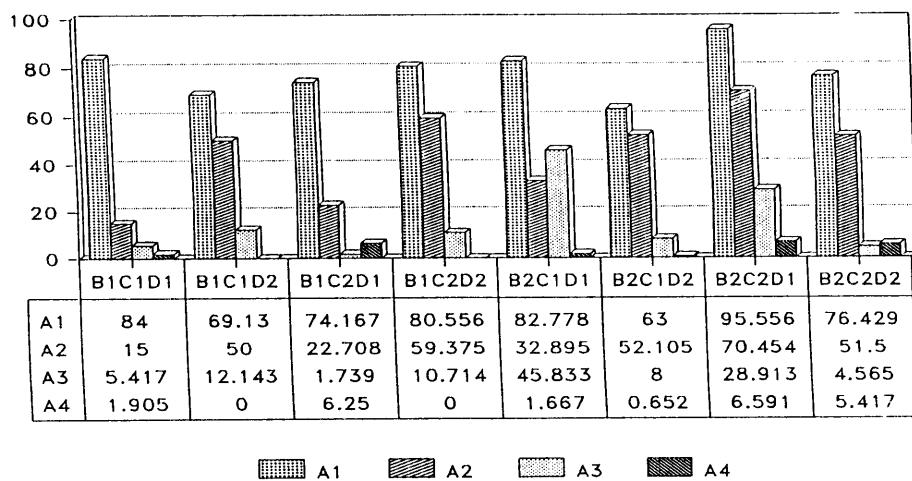
شکل ۷- اثر مستقل مقدار فیلر بر مقاومت برشی در سطح اتصال چسب (حالاتر)

شکل ۸- اثر مستقل مقدار فیلر بر درصد شکست چوب (در حالاتر)

شکل ۹- اثر متقابل مقدار فیلر، زمان چسب زنی تا پرس، درجه حرارت و زمان پرس بر مقاومت برشی در سطح اتصال (در حالاتر)

شکل ۱۰- اثر متقابل مقدار فیلر، زمان چسب زنی تا پرس، درجه حرارت و زمان پرس بر درصد شکست چوب (در حالت‌تر)

از بین تیمارهای مربوط به مقدار فیلر ۳۰ درصد تیماری که در آن زمان چسب زنی تا پرس ۲۵ دقیقه، حرارت پرس ۱۶۰ درجه سانتی‌گراد و زمان پرس ۶ دقیقه بوده است درصد شکست چوب حدود ۴۵ درصد می‌باشد که قابل توجه است.

کاهش کیفیت چسبندگی با افزایش مقدار آردگال را می‌توان به حلالیت تاننهای هیدرولیز شدنی در آب و شرکت نکردن آنها در واکنش چسب نسبت داد. پلوملی^(۱) نشان داد که تاننهای هیدرولیز شدنی کیفیت چسب فنل را کاهش می‌دهند^(۲). همچنین طبق مشاهدات یازاکی^(۲) و همکاران^(۳) وجود تاننهای هیدرولیز شدنی در چوب باعث کاهش کیفیت چسبندگی می‌شتد.

بطور کلی نتایج این بررسی، مشاهدات محققین فوق را تائید می‌کند و نشان می‌دهد که افزایش مقدار تانن هیدرولیز شدنی بصورت فیلر باعث کاهش شدید کیفیت چسب فنل می‌شود بنابراین باید از فیلرهایی برای چسب فنل در ساخت تخته لایه استفاده نمود که میزان تانن هیدرولیز شدنی در آن کم باشد. همچنین نتایج نشان می‌دهند که با افزایش فیلر به مقدار بیش از ۱۵ درصد، کیفیت چسبندگی حاصل پایین‌تر از مقادیر اعلام شده در استاندارد BS بوده و مصرف بیش از آن توصیه نمی‌شود. در نهایت می‌توان گفت که مقدار فیلر ۱۵ درصد، زمان چسب زنی تا پرس ۲۵ دقیقه، درجه حرارت پرس

در حالت‌تر و خشک با یکدیگر تفاوت دارند که در حالت‌تر کمتر از حالت خشک می‌باشد و این اختلاف در مقادیر فیلر بالاتر بیشتر می‌شود بطوریکه در مقدار فیلر ۴۵ درصد و در حالت‌تر، مقاومت بررشی به حداقل خود رسیده و درصد شکست چوب در بعضی از تیمارها به صفر می‌رسد. مقادیر مقاومت بررشی و درصد شکست چوب در دو حالت خشک و تر در تیمارهای مختلف در جدول ۳ آمده است.

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به نتایج بدست آمده از این بررسی مشخص است که مقاومت بررشی تخته‌های آزمونی در بیشتر تیمارها چه در حالت خشک و چه در حالت‌تر در محدوده ۰/۷-۱/۷ MPa داشته که طبق استاندارد BS (جدول ۴) درصد شکست چوب برابر این نتایج باید ۵۰ درصد و یا بیشتر باشد.

در حالت خشک بجز تیمارهای مربوط به مقدار فیلر ۴۵ درصد در بقیه تیمارها درصد شکست چوب بالاتر از ۵۰ درصد بوده که در محدوده استاندارد می‌باشند.

در آزمون‌تر که یکی از عوامل تعیین کننده کیفیت چسب فنل می‌باشد با وجود اینکه مقاومت بررشی کلیه تخته‌های آزمونی در محدوده ۰/۷-۱/۷ MPa، قرار داشتند، بجز تیمارهای شاهد و تیمارهای مربوط به مقدار فیلر ۱۵ درصد بقیه تیمارها درصد شکست چوب کمتر از ۵۰ درصد داشته و نمی‌توانند اتصال نوع CBR استاندارد BS را ایجاد نمایند.

ترکیب شیمیایی فیلرها بر روی کیفیت چسبندگی مورد بررسی قرار گیرد.

۱۸۰[◦] و زمان پرس ۶ دقیقه در شرایط مورد مطالعه به عنوان تیمار برتر می‌باشد.

با توجه به نتایج بدست آمده پیشنهاد می‌گردد که اثر

جدول ۳- میانگین مقادیر مقاومت برشی در سطح اتصال چسب و در صد شکست چوب در تیمارهای مختلف

تیمار	در حالت خشک		در حالت تر	
	مقاومت برشی در سطح (MPa)	در صد شکست اتصال	مقابتم برشی در سطح (MPa)	در صد شکست اتصال
A ₁ B ₁ C ₁ D ₁	1/26	84/6	1/43	84
A ₁ B ₁ C ₁ D ₁	1/13	54/5	1/16	15
A ₂ B ₁ C ₁ D ₁	1/33	55/83	1/05	5/42
A ₂ B ₁ C ₁ D ₁	1/22	33/04	0/82	1/91
A ₁ B ₂ C ₁ D ₁	1/23	78/42	1/46	82/78
A ₁ B ₂ C ₁ D ₁	1/30	64/78	1/61	32/90
A ₂ B ₂ C ₁ D ₁	1/14	66/59	1/07	45/82
A ₂ B ₂ C ₁ D ₁	1/05	38/73	0/67	1/67
A ₁ B ₁ C ₂ D ₁	1/37	71/8	1/68	74/17
A ₁ B ₁ C ₂ D ₁	1/17	67/0	1/25	22/71
A ₂ B ₁ C ₂ D ₁	1/17	43/0	1/04	1/74
A ₂ B ₁ C ₂ D ₁	1/31	27/29	0/98	6/25
A ₁ B ₁ C ₃ D ₁	1/30	79/16	1/56	69/13
A ₁ B ₁ C ₃ D ₁	1/26	70	1/41	50
A ₂ B ₁ C ₃ D ₁	1/19	77/73	1/03	12/14
A ₂ B ₁ C ₃ D ₁	1/14	32/8	0/52	·
A ₁ B ₂ C ₂ D ₁	1/25	85	1/57	95/56
A ₁ B ₂ C ₂ D ₁	1/19	80	1/33	70/40
A ₂ B ₂ C ₂ D ₁	1/05	38/6	1/08	28/91
A ₂ B ₂ C ₂ D ₁	1/03	35/63	0/64	6/59
A ₁ B ₂ C ₃ D ₁	1/02	65	1/91	63
A ₁ B ₂ C ₃ D ₁	1/43	38/10	1/47	52/11
A ₂ B ₂ C ₃ D ₁	1/22	52/25	1/03	8
A ₂ B ₂ C ₃ D ₁	1/09	45/23	0/54	0/65
A ₁ B ₃ C ₂ D ₁	1/29	93/06	1/42	80/56
A ₁ B ₃ C ₂ D ₁	1/37	80/83	1/44	59/38
A ₂ B ₃ C ₂ D ₁	1/12	76/13	1/07	10/71
A ₂ B ₃ C ₂ D ₁	1/05	23/91	0/67	·
A ₁ B ₃ C ₃ D ₁	1/23	81/96	1/63	76/43
A ₁ B ₃ C ₃ D ₁	1/33	80/03	1/50	51/0
A ₂ B ₃ C ₃ D ₁	1/16	46/96	1/07	4/57
A ₂ B ₃ C ₃ D ₁	1/00	38/96	0/78	5/42

جدول ۴- حدود مورد قبول مقاومت برشی در سطح اتصال چسب و درصد شکست چوب مطابق استاندارد BS

میانگین درصد شکست چوب %	MPa(τ)
≥ ۷۵	۰.۲۵ ≤ τ ≤ ۰.۷
≥ ۵۰	۰.۷ < τ ≤ ۱.۷
≥ ۲۵	۱.۷ < τ ≤ ۲.۵
≥ ۱۵	۲.۵ < τ

منابع مورد استفاده

- ۱- آیینه چی، یعقوب، ۱۳۶۵. روشهای نوین تجزیه شیمیایی گیاهان، انتشارات دانشگاه تهران، ۳۷۷ صفحه.
- ۲- پور شفیع زنگنه، هوشنگ، ۱۳۷۲. کالهای قابل بهره‌برداری بلوط استان کرمانشاه، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده منابع طبیعی دانشگاه تهران.
- 3- British Standards Institution, 1985. BS 6566:Part 3. Specification for acceptance levels for post manufacturable test including sampling.
- 4- British Standards Institution, 1985 . BS 6566 : part 8. Specification for bond performance of veneer plywood.
- 5- Chow, S., 1983. Adhesive development in Forest product Wood Sci and Technol. 17:1-11.
- 6- Coppens, H. A., N. A. E. Santana and ,F.J. pastor, 1980. Tannin - Formaldehyde adhesive of exterior - grade plywood and particleboard manufacture . Forest Prod. J. 30(4): 38-42.
- 7- Fechtal , M. and B. Riedle, 1993. Use of Eucalyptus and Acacia mollisima bark extract - Formaldehyde adhesive in particleboard manufacture, Holzforschung 47:349-357.
- 8- George , J., 1975. Tannin adhesive for based panels . Wood Sci and Technol 7:31-36.
- 9- Yazaki, Y., P. J.Collins and T. Iwashina, 1993. Extractives for black butt (*Eucalyptus pilularis*) wood which affect gluebond quality of phenolic resins. Holzforschung 47:412-418.

The Use of Gall flour as the Filler of Phenol - formaldehyde resin in Plywood manufacturing

by

S. Kazemi Najafi⁽¹⁾ K. Doosthoseini⁽²⁾

Abstract

In this study , Mazooge gall flour with high amount of hydrolyzable tannin was used as the filler of PF resin. Variable factors in the study were: filler content , assembly time, temperature and press time.

In order to evaluate the bond quality , the CBR type of BS standard was used. According to this standard, shear strength together with wood failure were measured. Also independent and interactive effects of variable factors were evaluated.

The results have shown that the increase in filler content reduces bond quality of PF resin and in the studied conditions only 15 percent filler content results in a bond quality meeting BS standard, so higher contents are not recommended. Also, better treatments were those of higher assembly time.

Keywords: PF resin, Mazooge gall flour, Hydrolyzable tannin, Filler, Shear strength, Wood failure , Bond quality

1- Ph.D. student of Nat. Res.Fac. of Tehran University

2- Professor of Nat. Res.Fac. of Tehran University